

УДК 334.012.34

Є. В. Міщук,

к. е. н., доцент, доцент кафедри обліку, оподаткування, публічного управління та адміністрування, Криворізький національний університет
ORCID ID: 0000-0003-4145-3711

DOI: 10.32702/2306-6792.2020.7.23

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНКИ РІВНЯ ТА СТАНУ СТРАТЕГІЧНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

Ie. Mishchuk,

PhD in Economics, Associate Professor, Department of Accounting, Taxation, public management and administration, Kryvyi Rih National University

METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF ASSESSMENT OF THE LEVEL AND STATE OF STRATEGIC ECONOMIC SECURITY OF ENTERPRISES

У статті удосконалено методологічних засади оцінки рівня та стану стратегічної економічної безпеки підприємств. Виявлено особливості оцінювання безпеки стратегічних економічних інтересів підприємства. Обґрунтовано, що вона ґрунтується не стільки на специфічній сутності цієї безпеки та її диференціації на відповідні, притаманні тільки їй підвиди, скільки проявляється у специфічному інструментарії, іншому набору індикаторів та варіативністю еталонних (бажаних, заданих тощо) значень. Обґрунтовано також, що перелічене у своїй сукупності дозволяє більш об'єктивно оцінити як рівень, так і стан безпеки стратегічних економічних інтересів підприємства. Запропоновані показники оцінки безпеки стратегічних економічних інтересів підприємства визнано доцільними для додаткового застосування під час оцінки конкретних заходів: реальних інвестиційних проектів, довгострокового фінансового інвестування, операцій злиття та поглинання та інших. Визначено, що ці показники в окремих випадках слід застосовувати в якості обмежень, що накладаються, а в інших випадках — в якості єдиних базових показників, на підставі яких ухвалюються рішення відносно доцільності впровадження того чи іншого заходу.

The methodological bases of estimation of level and status of strategic economic security of the enterprises are improved in the article. It has been shown that the methodology of assessing economic security is influenced by a certain dualism. On the one hand, it is manifested in the fact that without achieving the proper level of economic security it is impossible to secure the strategic interests of the enterprise. On the other hand, the achievement of strategic goals helps to improve the level of economic security of the enterprise. It shows a number of issues that need to be addressed when assessing the strategic economic security of the enterprise. Two areas of this assessment have been identified. The first of these proposes to set the horizon of the strategy. The second direction involves setting the thresholds for the indicators to be reached. The peculiarity of security assessment of strategic economic interests of the enterprise is revealed. It is substantiated that it is based not so much on the specific nature of this security and its differentiation into the corresponding subspecies only, how much it is manifested in a specific toolbox, another set of indicators and the variability of reference (desired, set, etc.) values. It is also substantiated that the aforementioned allows for a more objective assessment of both the level and the security status of the strategic economic interests of the enterprise. The proposed indicators for assessing the security of strategic economic interests of the enterprise are recognized as appropriate for additional application in the evaluation of specific activities: real investment projects, long-term financial investment, mergers and acquisitions, and others. It has been determined that in some cases these indicators should be used as constraints, and in other cases as

single baselines, on the basis of which decisions are made on the feasibility of implementing an event. The proposed methodology qualitatively complements the tools of economic security assessment and allows taking into account the strategic aspect both in determining directly itself and in planning the development of the enterprise.

Ключові слова: економічна безпека, нестача часу, стратегічні заходи, час.
Key words: economic security, lack of time, strategic measures, time.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

На сьогодні економічна безпекологія має дуже широкий набір показників для оцінки різних видів і типів економічної безпеки. Стосовно оцінки стратегічної економічної безпеки (безпеки економічних стратегічних інтересів підприємства) ситуація відповідає загальній тенденції: відсутність єдності поглядів на її зміст, сутність, а відтак і показники-індикатори та напрями забезпечення. Крім цього, проблема полягає у відірваності пропонованих у наукових джерелах підходів до оцінювання стратегічної безпеки від оцінки доцільності стратегічних заходів із її забезпечення.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Слід указати, що економічна безпекологія не обходиться без врахування тих або інших стратегічних аспектів. У науковій літературі дефініції економічної безпеки підприємства дуже часто пов'язуються з поняттями конкурентоздатності, економічної стратегії, ефективності, стійкості, потенціалу тощо [1]. Проте не всі науковці привертають належну увагу саме стратегічній економічній безпеці та пов'язаним із нею інструментарієм оцінювання. Зокрема вчені С.Б. Довбня та Н.Ю. Гічова роблять висновок, що стратегічна економічна безпека визначає здатність підприємства до подальшого успішного розвитку, характеризує його конкурентоспроможність та економічний потенціал, тобто наявність ринкових можливостей та ресурсів у розпорядженні підприємства (використання новітніх технологій та техніки у виробництві, можливість доступу до основних сировинних та енергетичних ресурсів, наявність кваліфікованого персоналу тощо) [2, с. 38].

Науковець Л.Г. Шемаєва трактує економічну безпеку як "забезпечення реалізації стратегічних інтересів підприємства на основі використання можливостей зовнішнього середовища за застосуванням продуктивної взаємодії із суб'єктами зовнішнього середовища" [3, с. 12].

Поряд із цим, велика кількість загальних визначень економічної безпеки підприємства

передбачають необхідність врахування тих або інших стратегічних аспектів, зокрема:

1) досягнення стратегічних цілей як мета її підтримання або забезпечення:

— стан захищеності життєво важливих інтересів системи від недобросовісної конкуренції, протиправної діяльності кримінальних формувань та окремих осіб, здатність протистояти внутрішнім та зовнішнім загрозам, зберігати стабільність функціонування та розвитку відповідно до його стратегічних цілей (Енциклопедія економічної безпеки [44, с. 445—446]);

— наявність конкурентних переваг, зумовлених відповідністю матеріального, фінансового, кадрового, техніко-технологічного потенціалів і організаційної структури підприємства до його стратегічних цілей і завдань (Белокуров В.В. [5]);

— здатність чинити опір сукупному впливу загроз макро- та мікросередовищ з метою досягнення своєї стратегічної мети в усіх видах діяльності (Пілова Д.П. [6, с. 6]);

— стан ефективного використання ресурсів підприємства (капіталу, персоналу, інформації, технології, техніки тощо) та наявних ринкових можливостей, що дозволяє попередити негативний вплив внутрішніх і зовнішніх загроз та забезпечити його довгострокове виживання й стійкий розвиток на ринку відповідно до обраної стратегії (Меліхов А.А. [7, с. 316—319]; Гусев В.С. [8]);

2) умова реалізації власної стратегії розвитку:

— сукупний динамічний стан, що дозволяє формувати та здійснювати власну стратегію розвитку (Федоренко Р.М. [9, с. 224]);

3) умова забезпечення стратегічного потенціалу:

— стан, за якого стратегічний потенціал фірми знаходиться поблизу меж адаптивності, а загроза втрати економічної безпеки наростає в міру наближення ступеня адаптивності стратегічного потенціалу до граничної зони (Соколенко Т.М. [10]).

Науковці Г.Ф. Азаренков і С.М. Сердечна мету діагностики економічної безпеки підприємства вбачають в ідентифікації станів бізнесу і можливості виникнення загроз при різних стратегіях розвитку підприємницької діяль-

ності, а також вибір інструментів досягнення стану економічної безпеки [11, с. 509]; для управління економічної безпекою потрібна розробка порогових значень ключових індикаторів, що визначають напрямки їх стратегічного розвитку [11, с. 514]; необхідне обґрунтування забезпечення економічної безпеки розвитку підприємства [11, с. 515]. Однак ці науковці не надають дефініції економічної безпеки стратегічного розвитку в їх розумінні, що ускладнює сприйняття запропонованого ним методичного інструментарію.

Цікавим є підхід до оцінювання стратегічної безпеки науковців С.Б. Довбні та Н.Ю. Гічової. Його особливостями є те, що ці вчені розділили стратегічну безпеку на окремі складники: ринковий, соціальний, інноваційно-технологічний, сировинний, енергетичний, екологічний [12, с. 94]. Відповідно до такого поділу вони виокремили притаманні кожному окремому складнику показники-індикатори оцінки (табл. 1).

Отже, розглянутий перелік показників викликає дискусійність. Не зрозуміло, чому плінність кадрів, зношеність основних засобів та ряд інших показників є предметом стратегічної безпеки і не оцінюються, на думку вчених, для визначення рівня поточної економічної безпеки.

Окремо слід приділити увагу питанню управління та забезпечення стратегічною економічною безпекою.

Розглядаючи управління економічною безпекою, звертають увагу на його мету — стратегічний розвиток. Так, за твердженням Н.П. Сисоліної, під час управління економічною безпекою виділяють контури оперативного управління, що характеризується лише протистоянням загрозам, які уже виникли; тактичного, яке характеризується здатністю до адаптації та стратегічного — здатністю до постійного розвитку [13, с. 23]. Схожий підхід простежується у роботі Є.О. Діденко, в якій ототожнюється процес управління економічною безпекою зі стратегією безпечного розвитку підприємства, що являє собою комплексну програму дій з визначення пріоритетних напрямів господарювання у процесі виникнення загроз діяльності підприємства та необхідних ресурсів для їх попередження, а у разі неможливості — формування умов для мінімізації результатів їх впливу [14, с. 35—40].

Згідно з поглядами Г.В. Єфімової та С.М. Марущак, вибір стратегії безпечного розвитку підприємства здійснюється на основі рівня економічної безпеки [15, с. 48]. Дійсно, з урахуван-

ням такого твердження, доцільність того або іншого стратегічного заходу необхідно оцінювати з урахуванням зміни рівня економічної безпеки, який може мати місце унаслідок його здійснення.

С.В. Лабунська метою управління системою економічної безпеки підприємства називає спрямування внутрішніх резервів саморозвитку та самоорганізації системи у напрямку, що відповідає загальній стратегії підприємства [16, с. 284; 287].

Н.О. Лоханова та інші науковці вважають, що наявність конкурентних переваг, зумовлених відповідністю матеріального, фінансового, кадрового, техніко-технологічного потенціалів і організаційної структури підприємства його стратегічним цілям і завданням забезпечать йому певний рівень економічної безпеки [17].

Таким чином, за результатами проведеного аналізу наукових праць, виявлено певний дуалізм — без досягнення належного рівня економічної безпеки неможливе забезпечення стратегічних інтересів підприємства, у той же час, досягнення стратегічних цілей сприяє покращенню рівня економічної безпеки підприємства.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є удосконалення методологічних засад оцінки рівня та стану стратегічної економічної безпеки підприємств.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Оцінювання безпеки стратегічних економічних інтересів підприємства повинно, насамперед, надати відповідь на такі ключові питання:

— що підприємство повинно зробити для досягнення заданих (порогових, еталонних, бажаних тощо) рівня та стану економічної безпеки;

— що було заплановано для досягнення заданих (еталонних, бажаних тощо) рівня та стану економічної безпеки;

— які і коли рівень та стан економічної безпеки будуть отримані підприємством.

Під час оцінювання стану економічної безпеки стратегічних економічних інтересів застосуємо бінарний підхід, що вирішує два завдання.

За його першим напрямком задається горизонт стратегії (*Тстрат*). Тоді в чисельнику (ΔT) показника стану безпеки стратегічних економічних інтересів підприємства використовується різниця між фактичним часом, протягом якого еталонне (планове, бажане тощо)

Таблиця 1. Показники оцінки рівня стратегічної економічної безпеки підприємства, запропоновані С.Б. Довбнею та Н.Ю. Гічовою

Складники стратегічної безпеки	Показники-індикатори оцінювання стратегічної економічної безпеки підприємства
Ринковий	Відношення темпу зміни обсягів виробництва підприємства до темпу зміни обсягів виробництва по галузі
	Відношення частки ринку, яку займає підприємство до частки, яку займає головний конкурент
	Темп зміни частки ринку
Соціальний	Відношення загальної суми років роботи усього персоналу підприємства та у відповідній галузі до загальної кількості працюючих
	Питома вага персоналу із вищою освітою
	Плинність кадрів
	Відношення середньої зарплати по підприємству до аналогічного показника по галузі
Інноваційно-технологічний	Ступінь зносу основних засобів
	Відношення обсягу НДДКР до загального обсягу виконаних робіт
	Відношення продукції, виробленої за сучасними технологіями до загального обсягу виробництва
Сировинний й енергетичний	Відношення вироблених на підприємстві ресурсів до загального обсягу спожитих ресурсів
	Добуток темпу зміни енергосмності на індекс ринкових цін сировини та матеріалів
	Добуток темпу зміни матеріалосмності на індекс цін сировини та матеріалів
Екологічний	Відношення фактичного обсягу шкідливих викидів до нормативного
	Питома вага коштів на фінансування заходів покращення екологічності діяльності підприємства до загальної суми інвестицій на удосконалення (у т.ч. реконструкцію, модернізацію) техніко-технологічної бази

Джерело: витяг із праці [12, с. 94].

значення певного індикатора може бути досягнутим ($T\phi$) та заданим горизонтом стратегії ($T_{страт}$):

$$\Delta T = T\phi - T_{страт} \quad (1).$$

У знаменнику цього показника слід використати період горизонту стратегії ($T_{страт}$). Формалізувати показник стану економічної безпеки стратегічних інтересів підприємства ($C(ЕкБстрат)1$) можна так:

$$C(ЕкБстрат)1 = 1 - \frac{\Delta T}{T_{страт}} \quad (2).$$

При цьому якщо:

1) $T\phi > T_{страт}$, то можна зробити висновок про відставання підприємства у досягненні заданого (еталонного, бажаного тощо) значення індикатора;

2) $T\phi < T_{страт}$, то можна зробити висновок про випередження (запас часу) підприємством у досягненні заданого (еталонного, бажаного тощо) значення індикатора.

За другим напрямком горизонт стратегії відсутній. Замість нього задається пороге (еталонне, мінімально необхідне, бажане, задане, планове тощо) значення обраного індикатора. У такому разі оцінюються інші часові проміжки: визначається скільки часу необхідно, щоб значен-

ня обраного індикатора стало дорівнювати еталонному (заданому, бажаному тощо) значенню ($T_{ет}$) (наприклад, відповідно до певної програми розвитку підприємства), а також період часу, протягом якого дане значення може бути досягнутим за існуючою на підприємстві тенденцією (тобто без втручань та спеціальних управлінських впливів) ($T_{іс}$). Тоді за другим напрямком показник стану безпеки стратегічних економічних інтересів підприємства ($C(ЕкБстрат)2$) можна розрахувати таким чином:

$$C(ЕкБстрат)2 = 1 - \frac{T_{ет}}{T_{іс}} \quad (3).$$

Слід відмітити, що при оцінюванні показника $C(ЕкБстрат)$ в якості еталонних тенденцій, замість прогнозного часу або періодів, заданих певними програмами розвитку підприємства додатково доцільно використовувати тенденції, періоди часу, за які досягають обрані індикатори своїх еталонних значень на провідних підприємствах галузі, підприємствах-конкурентах.

Аналогічно до першого підходу, можна визначити наявність запізнь чи випереджень у забезпеченні порогових (заданих, еталонних, бажаних тощо) значень індикаторів:

1) якщо $Tem > Tic$, то можна зробити висновок про відставання підприємства у досягненні порогового (заданого, еталонного, бажаного тощо) значення індикатора;

2) $Tem < Tic$, то можна зробити висновок про випередження підприємства у досягненні порогового (заданого, еталонного, бажаного тощо) значення індикатора.

Чим вищі значення показника стану безпеки стратегічних економічних інтересів підприємства, тим, відповідно, кращий стан цього виду економічної безпеки:

— при $S(ЕкБстрат) \geq 1$ — висновок про безпеку стратегічних економічних інтересів підприємства; при чому чим більше значення перевищує одиницю, тим кращий стан безпеки;

— при $S(ЕкБстрат) < 1$ — висновок про стан небезпеки стратегічних економічних інтересів підприємства; при чому, чим менше одиниці, тим гірше.

Водночас необхідно враховувати, що, на відміну від поточного періоду, при оцінюванні безпеки стратегічних економічних інтересів порогові значення (бажані, задані тощо) не є сталими і можуть змінюватися. У тому числі вони можуть відрізнятися від тих значень, що є ustalеними еталонами (нормативами, граничними значеннями тощо) при оцінці індикаторів безпеки поточних економічних інтересів. Більше того, самі індикатори теж змінюються.

Розглянемо випадок для оцінки рівня економічної безпеки підприємства.

Як показано у роботі [18], рівень економічної безпеки підприємства слід оцінювати на основі величини нестачі прибутку до оподаткування.

Оцінювання рівня економічної безпеки в стратегічному аспекті повинно враховувати змінюваність значень не тільки фактичних показників прибутку до оподаткування та його нестачі, суми неосвоєних витрат, але й їх лімінальних (порогових, мінімально необхідних) величин. Погоджуючись з автором праці [19], акцентуємо увагу на доцільності визначення перелічених величин виходячи із умови рівності новим пороговим значенням тими індикаторами, на базі яких вони і розраховуються.

Водночас на відміну від автора праці [19], який бере до уваги тільки посилення нормативів у процесі розвитку підприємства, вважаємо необхідним враховувати і можливість їх ослаблення. Така позиція виходить із необхідності урахування зовнішніх умов функціонування як самого підприємства, так і його стейкхолдерів різних груп. Зокрема наразі в світі посилюється кризові явища, наслідком яких можуть ста-

ти масові банкрутства підприємств, а також масові звільнення працівників, скорочення заробітних плат та інше. У таких умовах мова йде вже не про розвиток, а намагання вижити. Працівники, які донедавна були не задоволені рівнем соціальних виплат, можуть взагалі втратити роботу.

Отже, вважаємо необхідним скористатися методологічними засадами, уперше запропонованими автором праці [19], але із їх подальшим вдосконаленням. Так, визначення нестачі прибутку до оподаткування у попередньому періоді доцільно скорегувати на значення порогових величин індикаторів поточного періоду:

$$EBT\phi_t = EBT\phi_{t-1} + \Delta tEBT_{t-1} - \Delta tEBT_t \quad (4),$$

де $EBT\phi_t, EBT\phi_{t-1}$ — фактичне значення величини прибутку до оподаткування відповідно у періодах t та $t-1$, грн;

$\Delta tEBT_{t-1}$ — нестача прибутку до оподаткування при фактичних значеннях індикаторів попереднього періоду ($t-1$) та порогових значеннях поточного періоду t , грн;

$\Delta tEBT_t$ — нестача прибутку до оподаткування при фактичних значеннях індикаторів поточного періоду t та порогових значеннях поточного періоду t , грн;

$$t = 1, 2, \dots, T;$$

T — горизонт стратегії, років.

Шляхом елементарного математичного перетворення можна визначати нестачу прибутку до оподаткування при фактичних значеннях індикаторів попереднього періоду ($t-1$) та порогових значеннях поточного періоду t , за формулою:

$$\Delta'EBT_{t-1} = EBT\phi_t - EBT\phi_{t-1} + \Delta'EBT_t \quad (5).$$

Аналогічні корегування необхідно здійснити для оцінки величини неосвоєних витрат підприємства:

$$\Delta'ВН_{t-1} = \DeltaВН\phi_t - \DeltaВН\phi_{t-1} + \Delta'ВН_t \quad (6).$$

де $\Delta'ВН_{t-1}$ — скорочення (зростання) величини неосвоєних витрат при фактичних значеннях індикаторів попереднього періоду ($t-1$) та порогових значеннях поточного періоду t , грн;

$\DeltaВН\phi_t, \DeltaВН\phi_{t-1}$ — фактичне значення величини неосвоєних витрат, відповідно у періодах t та $t-1$, грн;

$\Delta'ВН_t$ — скорочення (зростання) величини неосвоєних витрат при фактичних значеннях індикаторів поточного періоду t та порогових значеннях поточного періоду t , грн.

Урахувавши умову порівняльності, згідно з якою нестача прибутку до оподаткування перераховується при різних порогових значеннях індикаторів, на підставі яких вона визначається, скореговане значення порогової (ліміналь-

ної) величини абсолютної суми прибутку до оподаткування визначатиметься із виразу:

$$EBT_{\lambda t} = EBT_{\phi t} + \Delta'EBT_t = (EBT_{\phi_{t-1}} + \Delta'EBT_{t-1} - \Delta'EBT_{t-1} - \Delta'EBT_t) + \Delta'EBT_t = EBT_{\phi_{t-1}} + \Delta'EBT_{t-1} \quad (7).$$

Відтак скорегований рівень стратегічної економічної безпеки ($P_c(ЕкБстрат)$) визначатиметься за формулою:

$$P_c(ЕкБстрат) = \frac{\sum_{t=1}^T \frac{(EBT_{\phi_t} - EBT_{\phi_{t-1}} + \Delta'EBT_t) + (\Delta BH_{\phi_t} - \Delta BH_{\phi_{t-1}} + \Delta' BH_t)}{(1+q)^{t-1}}}{\sum_{t=1}^T \frac{EBT_{\phi_{t-1}} + \Delta'EBT_{t-1}}{(1+q)^{t-1}}} \quad (8).$$

Наступна особливість оцінки стратегічної економічної безпеки стосується вищезгаданих індикаторів. Якщо під час оцінювання стану безпеки поточних економічних інтересів використовувалися так звані "монопоказники" (більшість з яких — різного роду коефіцієнти, що характеризують відповідний підвид безпеки поточних економічних інтересів), то під час оцінювання стану безпеки стратегічних економічних інтересів додатково до них можна застосовувати показник нестачі прибутку до оподаткування (ΔEBT) (представляє собою величину, якої не вистачає, щоб значення відповідних індикаторів безпеки дорівнювали своїм пороговим величинам (мінімально необхідним, лімінальним, заданим, бажаним значенням тощо). Мається на увазі, що показники ΔT , $T_{страт}$, $T_{ем}$ та $T_{іс}$ розраховуються не тільки для індикаторів кожного конкретного виду (підвиду) безпеки, але і для показника ΔEBT . Останній застосовується для визначення рівня безпеки поточних економічних інтересів підприємства.

Отже, ми виокремлюємо два підходи: оцінювання стану безпеки стратегічних економічних інтересів через період досягнення порогових значень монопоказниками або через період досягнення лімінального рівня певного виду безпеки, визначеного з урахуванням показника ΔEBT . На розсуд керівництва підприємства може бути обраний будь-який із цих підходів. Проте, зважаючи на більше глобальність цілей та задач у стратегічному аспекті, вважаємо, більш доцільним другий підхід.

Відтак оцінюванню підлягає час (T'), через який рівень безпеки стратегічних економічних інтересів (оцінюваний на основі показника ΔEBT) буде дорівнювати одиниці:

$$T' = f [P(ЕкБстрат\phi) \rightarrow 1] \quad (9),$$

де $P(ЕкБстрат\phi)$ — фактичний рівень безпеки стратегічних економічних інтересів підприємства, частки од.

Такий час доцільно знаходити як загалом для безпеки стратегічних економічних інтересів, так і для кожного її виду окремо.

Слід відмітити, що під час оцінювання безпеки стратегічних економічних інтересів з'являється початковий час (T_0), який відсутній при оцінці безпеки поточних економічних інтересів підприємства. Зокрема визначається значення показника ΔEBT , що відповідає часу T_0 та еталонне (бажане, задане тощо) значення ΔEBT , яке відповідає певному прогнозному періоду часу ($T_{прог}$). Водночас критерієм оптимальності є виконання такої нерівності:

$$T_0 (P(ЕкБстрат\phi)) - T_{прог} (P(ЕкБстрат\phi)) \rightarrow \min \quad (10).$$

$T_0 (P(ЕкБстрат\phi))$ — момент оцінки T_0 , якому відповідає фактичний рівень безпеки стратегічних економічних інтересів підприємства, частки од.;

$T_{прог} (P(ЕкБстрат\phi))$ — час, через який на підприємстві буде досягнутий високий рівень безпеки стратегічних економічних інтересів, частки од.

Про прискорений розвиток підприємства свідчитиме виконання такої рівності:

$$T_0 (P(ЕкБстрат\phi)) - T_{прог} (P(ЕкБстрат\phi)) = 0 \quad (11).$$

Під час визначення майбутніх (прогнозних) значень індикаторів безпеки стратегічних економічних інтересів може використовуватися ставка дисконтування.

Таким чином, розриви часу, тобто різниці між значеннями T_{ϕ} і $T_{страт}$, $T_{ем}$ і $T_{іс}$, T_0 і $T_{прог}$ можуть бути як додатними, так і від'ємними значеннями. У першому випадку робимо висновок про дефіцит часу (констатується наявність відставань), а в другому — про його запас (констатується наявність випередження). Дані величини слугують додатковими показниками оцінювання стану безпеки стратегічних економічних інтересів підприємства.

Виявлені відмінності обов'язково потребують врахування як під час оцінки, так і в подальшому — під час розробки управлінських рішень.

Крім того, на основі даних показників пропонуємо визначати ефективність економічної безпеки як у цілому, так і кожного її виду (підвиду) зокрема. Одними із таких показників є відношення скорочення часу на досягнення певного індикатора еталонного (бажаного тощо) значення (ΔT_c) до зміни величини витрат, до зміни суми прибутку (його різних видів), до зміни величини фінансових ресурсів, до зміни

величини фінансового стану у вартісному вираженні, а також до інших показників — залежно від цілей аналізу. В узагальненому вигляді показник ефективності економічної безпеки (*ЕфЕкБс*) можна подати таким чином:

$$ЕфЕкБс = \frac{\Delta Гс}{\Delta П} \quad (12),$$

де $\Delta П$ — зміна величини показника, який застосовується в цілях оцінки та аналізу ефективності економічної безпеки підприємства (одиниці виміру залежать від специфіки показника і можуть бути вартісними, натуральними, відносними тощо).

Отже, відмінність оцінювання безпеки стратегічних економічних інтересів підприємства ґрунтується не стільки на особливій сутності цієї безпеки та її диференціації на відповідні, притаманні тільки їй підвиди, скільки проявляється у специфічному інструментарії, іншому набору індикаторів та варіативністю еталонних (бажаних, заданих тощо) значень. Перелічене у своїй сукупності дозволяє більш об'єктивно оцінити як рівень, так і стан безпеки стратегічних економічних інтересів підприємства.

ВИСНОВКИ

Таким чином, запропоновані показники оцінки безпеки стратегічних економічних інтересів підприємства вважаємо доцільним додатково використовувати під час оцінки конкретних заходів: реальних інвестиційних проектів, довгострокового фінансового інвестування, операцій злиття та поглинання та інших. Водночас ці показники в окремих випадках слід застосовувати в якості обмежень, що накладаються, а в інших випадках — в якості єдиних базових показників, на підставі яких ухвалюються рішення відносно доцільності впровадження того чи іншого заходу.

Перспективи подальших досліджень полягають в ідентифікації особливостей оцінювання стратегічної безпеки стейкхолдерів підприємства.

Література:

1. Рудковський О.В. Структура системи економічної безпеки підприємства. Вісник Національного транспортного університету. № 29 (2). 2014. С. 93—99.
2. Довбня С.Б., Гічова Н.Ю. Діагностика економічної безпеки підприємства як інструмент визначення напрямків його інноваційного розвитку. Економічний вісник Національного гірничого університету. № 3. 2008. С. 36—42.
3. Шемаєва А.Г. Економічна безпека підприємств у стратегічній взаємодії з суб'єктами

зовнішнього середовища. Автореф. дис... д-ра екон. наук: 21.04.02. Університет економіки та права "Крок". Київ, 2010. 40 с.

4. Шаваев А.Г., Багаутдинов А.Т. Экономическая безопасность: энциклопедия. Москва: Правовое посвящение, 2001. 512 с.

5. Белокуров В. В. Структура функциональных составляющих экономической безопасности предприятия. URL: [http:// www.safety-factor.ru](http://www.safety-factor.ru) — 20.01.2019.

6. Пілова Д. П. Методичні підходи щодо визначення зон економічної безпеки підприємства. Вісник Криворізького технічного університету. № 3. 2006. С. 264—268.

7. Мелихов А.А., Камышникова Э.В. Эволюция подходов к содержанию категории "экономическая безопасность предприятия". Вісник Приазовського державного технічного університету. № 19. 2009. С. 316—319.

8. Гусев В.С., Демин В.А., Кузин Б.И. и др. Экономика и организация безопасности хозяйствующих субъектов. СПб: Очарованный странник, 2001. 288 с.

9. Федоренко Р.М. Система управління ресурсами як основа забезпечення економічної безпеки. Недержавна система безпеки підприємництва як суб'єкт національної безпеки України: зб. матер. наук.-практ. конф. Київ: Вид-во Європ. ун-ту, 2003. С. 224—229.

10. Соколенко Т.М. Економічна безпека підприємства в умовах транзитивної економіки. Сучасна наука ХХІ століття: сьома міжнародна наук.-практ. інтернет-конф.: матеріали конф. Київ, 2011. 189 с.

11. Азаренков Г.Ф. Сердечна С.М. Формування аналітичного інструментарію забезпечення економічної безпеки стратегічного розвитку підприємства. Молодий вчений. 2017. № 5 (45). С. 508—517.

12. Довбня С.Б., Гічова Н.Ю. Діагностика рівня економічної безпеки підприємства. Фінанси України. № 4. 2008. С. 88—97.

13. Сисоліна Н.П. Економічна безпека підприємства: навчальний посібник. Кіровоград: КНТУ, 2014. 226 с.

14. Діденко Є. О. Управління економічною безпекою підприємства на основі формування стратегії його безпечного розвитку. Формування ринкових відносин в Україні. № 5 (168). 2015. С. 35—40.

15. Єфімова Г.В., Марущак С.М. Планування безпечного розвитку підприємства на основі результатів діагностики рівня його економічної безпеки. Економіка: реалії часу. № 3. 2013. С. 43—49.

16. Лабунська С.В. Концепція побудови системи економічної безпеки підприємства в процесі інноваційної діяльності. Проблеми економіки. № 4. 2014. С. 282—289.

17. Лоханова Н.О. Система управління станом економічної безпеки підприємства: проблемні питання, концепція розвитку. Економіст. № 2. 2005. С. 52—56.

18. Mishchuk Ie. V. Improvement of the methodology for assessing the safety of the economic and information interests of the enterprise. Technology audit and production reserves. v. 1, n. 4 (51). 2020. P. 37—40.

19. Нусінова О.В. Основи оцінки економічної безпеки підприємств: теоретичні та практичні аспекти. Київ: ТОВ "ПанТот", 2012. 412 с.

References:

1. Rudkovs'kyj, O. V. (2014), "Structure of the economic security system of the enterprise", *Visnyk Natsional'noho transportnoho universytetu*, vol. 29 (2), pp. 93—99.

2. Dovbnia, S.B. and Hichova, N. Yu. (2008), "Diagnosis of economic security of the enterprise as a tool to determine the directions of its innovative development", *Ekonomichnyj visnyk Natsional'noho hirnychoho universytetu*, vol. 3, pp. 36—42.

3. Shemaieva, L. H. (2010), "Economic security of enterprises in strategic interaction with environmental actors", Doctor of Economics Thesis, Economic security of business entities, *Universytet ekonomiky ta prava "Krok"*, Kyiv, Ukraine.

4. Shavaev, A. G. and Bagautdinov, A. T. (2001), *Jekonomicheskaja bezopasnost': jenciklopedija* [Economic Security: Encyclopedia], *Pravovoe posveshhenie*, Moscow, Russia.

5. Belokurov, V. V. (2005), "The structure of the functional components of the economic security of the enterprise", available at: <http://www.safetyfactor.ru> (Accessed 20.01.2020).

6. Pilova, D. P. (2006), "Methodical approaches to defining the economic security zones of the enterprise", *Visnyk Kryvoriz'koho tekhnichnoho universytetu*, vol. 3, pp. 264—268.

7. Melihov, A.A. and Kamyshnikova, Je.V. (2009), "The evolution of approaches to the content of the category "economic security of the enterprise", *Visnik Priazovs'kogo derzhavnogo tekhnichnoho universitetu*, vol. 19, pp. 316—319.

8. Gusev, V.S., Demin V.A. and Kuzin, B.I. (2001), *Jekonomika i organizacija bezopasnosti hozjajstvujushhijh sub#ektov* [Economics and security organization of business entities], *Ocharovannyj strannik*, Saint Petersburg, Russia.

9. Fedorenko, R.M. (2003), "Resource management system as a basis for ensuring economic security", *Zbirka dopovidej na Mizhnarodnij ekonomichnij konferentsii. Nederzhavna systema bezpeky pidpriemnytstva iak sub'iekt natsional'noi bezpeky Ukrainy* [Conference Proceedings of the International Economic Conference. Non-state system of business security as a subject of national security of Ukraine], Kyiv, Ukraine, pp. 224—229.

10. Sokolenko, T. M. (2011), "Economic security of the enterprise in the conditions of a transitive economy", *Zbirka dopovidej na Mizhnarodnij ekonomichnij konferentsii. Suchasna nauka XXI stolittia* [Conference Proceedings of the International Economic Conference. Modern science of the XXI century], Kyiv, Ukraine, p.189.

11. Azarenkov, H.F. and Serdechna, S.M. (2017), "Formation of analytical tools for economic security of strategic development of the enterprise", *Molodyj vchenyj*, vol. 5 (45), pp. 508—517.

12. Dovbnia, S.B. and Hichova, N.Yu. (2008), "Diagnosis of the level of economic security of the enterprise", *Finansy Ukrainy*, vol. 4, pp. 88—97.

13. Sysolina, N. P. (2014), *Ekonomichna bezpeka pidpriemstva* [Economic security of the enterprise], *KNTU*, Kirovohrad, Ukraine.

14. Didenko, Ye. O. (2015), "Management of economic security of the enterprise on the basis of formation of strategy of its safe development", *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini*, vol. 5 (168), pp. 35—40.

15. Yefimova, H.V. and Maruschak S.M. (2013), "Planning of safe development of the enterprise based on the results of diagnostics of the level of its economic security", *Ekonomika: realii chasu*, vol. 3, pp. 43—49.

16. Labuns'ka, S.V. (2014), "The concept of building the economic security system of the enterprise in the process of innovation", *Problemy ekonomiky*, vol.4, pp. 282—289.

17. Lokhanova, N. O. (2005), "The system of management of the state of economic security of the enterprise: problematic issues, concept of development", *Ekonomist*, vol. 2, pp. 52—56.

19. Mishchuk Ie. V. (2020), "Improvement of the methodology for assessing the safety of the economic and information interests of the enterprise", *Technology audit and production reserves*, vol. 1, no. 4 (51). pp. 37—40.

18. Nusinova, O. V. (2012), *Osnovy otsinky ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv: teoretychni ta praktychni aspekty* [Fundamentals of assessing the economic security of enterprises: theoretical and practical aspects], *PanTot*, Kyiv, Ukraine.
Стаття надійшла до редакції 26.03.2020 р.